

Šikanózní výkon práva

Vlastní obsah smlouvy o postoupení pohledávky může být pro konkursní soud důležitým zdrojem poznání z hlediska záměru, který je tímto právním úkonem jeho účastníky sledován. Není-li ekonomická podstata takové transakce patrna již ze smlouvy o postoupení pohledávky a nepodaří-li se její podstatu osvětlit ani v dalších fázích řízení, pak ve spojení s dalšími skutečnostmi, lze učinit závěr o šikanózním výkonu práva (o umělém vytváření znaku úpadku spočívajícím v pluralitě věřitelů se splatnými pohledávkami vůči dlužníku).

(Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 29 Odo 365/2002, ze dne 30.6.2004)

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v konkursní věci dlužnice M., a. s., o návrhu věřitelky M. u. s., a. s., právní nástupce, na prohlášení konkursu na majetek dlužnice, vedené u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 98 K 3/2001, o dovolání věřitelky proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. ledna 2002, č. j. 1 Ko 308/2001 - 33, tak, že dovolání zamítl.

Z odůvodnění :

Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 31. ledna 2002, č. j. 1 Ko 308/2001 - 33, potvrdil usnesení ze dne 24. května 2001, č. j. 98 K 3/2001 - 24, jímž Městský soud v Praze zamítl návrh na prohlášení konkursu na majetek dlužnice, když se ztotožnil se soudem prvního stupně v závěru, že návrh na prohlášení konkursu podaný věřitelkou M. u. s., a. s., identifikační číslo ..., je šikanózní. Odvolací soud především uzavřel, že v daném případě nelze dovozovat žádné pro dovolatelku nepříznivé okolnosti z časového sledu postoupení části pohledávky (14. listopadu 2000) a podání návrhu na prohlášení konkursu (4. dubna 2001). V reakci na odvolací námítky věřitelky odvolací soud uvedl, že podle výpisu z obchodního rejstříku společnost M. I. a. s. (které navrhující věřitelka postoupila smlouvou ze dne 14. listopadu 2000 část své pohledávky za dlužnicí), nemá jako předmět činnosti zapsáno vymáhání pohledávek, že navrhovatelka je s touto společností propojena personálně a obě společnosti sídlí na stejné adrese, a že postoupení pouze části pohledávky (s tím, že z původní pohledávky ve výši 761.046,- Kč byla postoupena část ve výši 300.000,- Kč, a celková výše pohledávek navrhovatelky vůči dlužnici činí 20,541.213,30 Kč), postrádá jakýkoli ekonomický smysl. Pro postupníka, který se zavázal uhradit postoupenou část pohledávky v plné výši, nemůže být nabytá část pohledávky přínosem a naopak nic nemění na situaci postupitele v tom, že ve zbývajících částech věřitelem dlužnice zůstal. Vztah navrhující věřitelky a postupníka lze vzhledem ke zjištěným skutečnostem kvalifikovat též jako podnikatelské seskupení ve smyslu ustanovení § 66a obchodního zákoníku.

Proti usnesení odvolacího soudu podala navrhující věřitelka včasné dovolání, z jehož obsahu je zřejmé, že uplatňuje dovolací důvod ve smyslu § 241a odst. 2 písm. b/ o. s. ř., jímž lze odvolacímu soudu vytýkat, že jeho rozhodnutí spočívá na nesprávném právním posouzení věci. Konkrétně dovolatelka namítá, že skutečnost, že společnost M. I. a. s. nemá v obchodním rejstříku zapsán jako předmět podnikání vymáhání pohledávek, je pro posouzení věci bezpředmětná, jelikož pohledávku vymáhá pro sebe a nikoliv pro třetí osobu. Fakt, že obě věřitelky jsou subjekty personálně propojenými, sídlícími na stejné adrese, nemůže posouzení věci rovněž ovlivnit, neboť jde o dva samostatné subjekty. Konečně dovolatelka nesouhlasí ani s tím, že by kritérium ekonomického smyslu postoupení části pohledávky mohlo mít vliv na posouzení důvodnosti podaného návrhu na prohlášení konkursu. Nadto dodává, že ekonomický smysl takového postupu spočívá ve skutečnosti, že dovolatelka (postupitelka) získala postoupením pohledávky peníze a postupník získal vedle pohledávky i nárok na její příslušenství. Dovolatelka proto požaduje, aby Nejvyšší soud zrušil napadené rozhodnutí a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení.

V průběhu dovolacího řízení původní dovolatelka zanikla výmazem z obchodního rejstříku (a to k 20. srpnu 2003), přičemž jejím procesním nástupcem v řízení se stala „M. u. s., a. s., právní nástupce“, identifikační číslo ... O tom Nejvyšší soud rozhodl usnesením ze dne 23. října 2003, č. j. 29 Odo 365/2002-52, na jehož základě v dovolacím řízení jednal dále jako s dovolatelkou s posledně označenou společností.

Přípustnost dovolání proti usnesení, jímž odvolací soud potvrdil usnesení soudu prvního stupně o zamítnutí návrhu na prohlášení konkursu na majetek dlužnice, je nutno poměřovat podle ustanovení § 238a odst. 1 písm. a/ o. s. ř., ve spojení s ustanoveními § 237 odst. 1 písm. b/ a c/ o. s. ř. (jiná ustanovení občanského soudního řádu přípustnost dovolání proti takovému rozhodnutí založit nemohou). Podmínka, aby ve smyslu ustanovení § 237 odst. 1 písm. b/ a c/ o. s. ř. šlo o usnesení, jímž bylo potvrzeno rozhodnutí (zde usnesení) soudu prvního stupně „ve věci samé“, je v daném případě zjevně splněna. Jelikož nejde o případ popsáný v § 237 odst. 1 písm. b/ o. s. ř. (usnesení soudu prvního stupně jiné usnesení o tomtéž nepředcházelo), lze přípustnost dovolání v souzené věci dovodit jen závěrem dovolacího soudu o tom, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam (srov. k tomu dikci § 237 odst. 1 písm. c/ o. s. ř.). Zásadní význam napadeného usnesení Nejvyšší soud spatřuje (a potud má dovolání za přípustné) ve výkladu ustanovení § 1 ZKV co do podmínek, za nichž lze návrh na prohlášení konkursu pokládat za šikanózní výkon práva navrhuující věřitelkou, s tím, že jde ve smyslu ustanovení § 237 odst. 3 o. s. ř. o právní otázku, která v rozhodovací praxi dovolacího soudu nebyla beze zbytku vyřešena.

Vady řízení, k nimž Nejvyšší soud přihlíží u přípustného dovolání z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3 o. s. ř.), nejsou dovoláním namítány a ze spisu se též nepodávají, Nejvyšší soud se tudíž zabýval tím, zda napadené rozhodnutí ob stojí (v rovině právní otázky, pro jejíž řešení dovolání připustil) co do právního posouzení věci.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Se zřetelem k době vydání napadeného usnesení je pro závěr o správnosti právního posouzení věci odvolacím soudem rozhodný výklad zákona č. [328/1991](#) Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění zákonů č. [122/1993](#) Sb., č. [42/1994](#) Sb., č. [74/1994](#) Sb., č. [117/1994](#) Sb., č. [156/1994](#) Sb., č. [224/1994](#) Sb., č. [84/1995](#) Sb., č. [94/1996](#) Sb., č. [151/1997](#) Sb., č. [12/1998](#) Sb., č. [27/2000](#) Sb., č. [30/2000](#) Sb., č. [105/2000](#) Sb., č. [214/2000](#) Sb., č. 368/2000, č. [370/2000](#) Sb. a č. [120/2001](#) Sb.

Podle ustanovení § 1 ZKV dlužník je v úpadku, jestliže má více věřitelů a není schopen po delší dobu plnit své splatné závazky. Jestliže dlužník zastavil platby, má se za to, že není schopen plnit své splatné závazky (odstavec 2). Fyzická osoba, je-li podnikatelem, a právnická osoba je v úpadku i tehdy, jestliže je předlužena. O předlužení jde tehdy, jestliže tato osoba má více věřitelů a jestliže její splatné závazky jsou vyšší než její majetek; do ocenění dlužníkovy majetku se zahrne i očekávaný výnos z pokračující podnikatelské činnosti, lze-li příjem převyšující náklady při pokračování podnikatelské činnosti důvodně předpokládat (odstavec 3).

Zákon o konkursu a vyrovnání zná dva typy dlužníkovy úpadku; úpadek pro insolventci, definovaný v ustanovení § 1 odst. 2 ZKV, a úpadek pro předlužení, vymezený ustanovením § 1 odst. 3 ZKV. V obou případech je předpokladem úpadku mimo jiné i to, že dlužník má více věřitelů se splatnými závazky.

Právě pluralita věřitelů je charakteristickým znakem, jímž se české konkursní řízení liší od řízení exekučního. Zatímco exekučnímu řízení je vlastní vynucování majetkového nároku přiznaného exekučním titulem v právním poměru jediného věřitele (oprávněného) proti dlužníku (povinnému), pro konkursní řízení je typické, že je zde více věřitelů, kteří uplatňují více majetkových nároků společně (v jediném řízení) vůči jedinému dlužníku, a kteří se z dlužníkovy majetku (případně z majetku, na nějž se pro tyto účely hledí, jako na dlužníkovy majetek, ač je vlastnický připsán osobám jiným) uspokojí poměrně. Podstatu konkursního řízení ostatně vystihuje samo slovo „konkurs“, jež pochází z latinského termínu „concursum creditorum“, odrážejícího fakt, že jde o souběh věřitelů formou přihlašování pohledávek za účelem jejich uspokojení z konkursní podstaty.

Nejvyšší soud již ve stanovisku svého občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 17. června 1998, Cpjn 19/98, uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „stanovisko“) vysvětlil (pod bodem XIII stanoviska, str. 181 /357/), že požadavek zákona na pluralitu věřitelů nelze posuzovat odděleně od požadavku plurality „splatných závazků“ dlužníka. Dlužník musí mít nejméně dva věřitele, z nichž každý má proti němu pohledávku po lhůtě splatnosti; o úpadek v žádné z jeho forem tedy nepůjde například tehdy, má-li dlužník jen jediného věřitele s (více) pohledávkami po lhůtě splatnosti, avšak pohledávky dalších věřitelů dosud splatné nejsou (doba plnění dosud neuplynula). Tamtéž Nejvyšší soud formuloval závěr, že podmínka více věřitelů dlužníka je splněna také tehdy, je-li splatná pohledávka dalšího (druhého) věřitele zanedbatelného rozsahu.

V usnesení uveřejněném pod číslem 44/2001 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 44/2001“), na něž poukazovala dovolatelka již v odvolacím řízení, pak Nejvyšší soud formuloval a odůvodnil závěr, podle kterého ve

smyslu ustanovení § 1 odst. 2 a 3 ZKV může být dalším věřitelem se platnou pohledávkou za dlužníkem i osoba, která jednu z více pohledávek za dlužníkem nebo část jediné pohledávky za dlužníkem nabyla od věřitele, který podal návrh na prohlášení konkursu, smlouvou o postoupení pohledávky nebo její části, uzavřenou podle ustanovení § 524 a násl. občanského zákoníku (dále též jen „obč. zák.“). Tamtéž dodal, že soud za této situace zamítne návrh na prohlášení konkursu, jen jestliže bude prokázáno, že k postoupení pohledávky došlo výlučně z důvodu šikany dlužníka nebo snahy věřitele dosáhnout úhrady nevymahatelné pohledávky s vyloučením nalézacího řízení. Od těchto závěrů nevidí Nejvyšší osud důvodu se odchýlit ani v této věci.

Odvolací soud uzavřel, že v daném případě nelze dovozovat žádné pro dovolatelku nepříznivé okolnosti z časového sledu postoupení části pohledávky (14. listopadu 2000) a podání návrhu na prohlášení konkursu (4. dubna 2001), šikanózní výkon práva však dovodil z toho, že předmětem podnikání postupníka není nic, co by svědčilo o tom, že se zabývá vymáháním pohledávek, dále z toho, že postupník a postupitel jsou osobami personálně propojenými, jakož i z toho, že vlastní obsah dohody o postoupení části pohledávky postrádá ekonomický smysl.

Dovolatelce lze dát za pravdu v tom, že - posuzováno jednotlivě - žádná ze shora popsanych skutečností sama o sobě k závěru o šikanózním výkonu práva v konkursním řízení nevede. Jinak je tomu ovšem v případě, jsou-li uvedené okolnosti zkoumány ve svém souhrnu.

Brojí-li dovolatelka proti úvaze odvolacího soudu o ekonomické smysluplnosti uvedené transakce námitkou, že nemůže jít o kritérium mající vliv na správnost jejího postupu (podání návrhu na prohlášení konkursu), pak tato její námitka opodstatněná není. Vlastní obsah smlouvy o postoupení pohledávky může být pro konkursní soud důležitým zdrojem poznání z hlediska záměru, který je tímto právním úkonem jeho účastníky sledován. Přitom lze stěží myslet vážně, že by úplatné postoupení části pohledávky mezi dvěma podnikatelskými subjekty nemělo být motivováno ekonomickými zájmy. Na straně postupitele se takový zájem projevuje nejčastěji tím, že se mu takto podaří realizovat pohledávku bez dalších nákladů a časových prodlev, čímž se kompenzuje fakt, že nepůjde o uspokojení pohledávky v plné výši, na straně postupníka pak nejčastěji očekáváním, že pohledávku vymůže částkou vyšší, než za jakou ji „koupil“ (za úplatu nabyt) a že rozdíl mezi částkou vyplacenou postupiteli a částkou, kterou vymůže od dlužníka (nebo kterou si započte na vlastní závazek vůči dlužníku) bude jeho „ziskem“ z celé transakce. Není-li ekonomická podstata takové transakce patrna již ze smlouvy o postoupení pohledávky a nepodaří-li se její podstatu osvětlit ani v dalších fázích řízení, pak ve spojení s dalšími skutečnostmi, lze učinit závěr o šikanózním výkonu práva (o umělém vytváření znaku úpadku spočívajícím v pluralitě věřitelů se splatnými pohledávkami vůči dlužníku).

Zbývá se vypořádat s tím, zda závěr o šikanózním výkonu práva dovolatelkou je v konkrétním případě vskutku dán.

Podle ustanovení § 524 odst. 2 obč. zák. s postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená.

Odvolací soud skutkové zjištění soudu prvního stupně, podle nějž se část pohledávky ve výši 300.000,- Kč postupuje za úplatu odpovídající částce 300.000,- Kč, interpretoval tak, že postupník nemá z uvedené transakce žádný majetkový prospěch. Dovolatelce lze v tomto kontextu přisvědčit v tom, že ve smyslu výše cit. § 524 odst. 2 obč. zák. přechází na postupníka s postoupenou částí pohledávky i odpovídající část jejího příslušenství, což ekonomický smysl dává.

Nicméně, skutková zjištění soudů nižších stupňů o obsah smlouvy o postoupení části pohledávky (jež prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu nebyla a se zřetelem ke způsobu, jímž byla založena přípustnost dovolání, ani nemohla být zpochybněna) argumentaci dovolatelky nepodporují. Ekonomická smysluplnost celé transakce z nich neplyne a ve smlouvě užitá formulace nasvědčují spíše tomu, že smluvní strany tento aspekt věci nebraly v potaz. Jinak si totiž nelze vysvětlit např. obrat, podle kterého se označená část pohledávky postupuje za cenu odpovídající 100% její výše.

Také personální propojení postupníka a postupitele, k němuž se dovolatelka přihlásila již v podaném odvolání, potvrzujíc (srov. č. l. 28), „že se v případě věřitelů jedná o společnosti propojené personálně i ekonomicky (dceřinná společnost)“, je skutečností, která má vliv na řešení otázky o šikanózním výkonu práva (o šikanózní povaze podaného návrhu na prohlášení konkursu).

Ve spojení s těmito faktory pak má svůj význam i časová souvztažnost mezi dobou uzavření smlouvy o postoupení části pohledávky a dobou podání návrhu na prohlášení konkursu (ke které odvolací soud nepřihlížel).

Po zvážení všech těchto skutečností v jejich souhrnu i Nejvyšší soud sdílí důvodné pochybnosti odvolacího soudu

ohledně cílů sledovaných postoupením části pohledávky. Na tomto základě lze uzavřít, že při úvaze o naplnění znaku plurality věřitelů dlužnice s pohledávkami po lhůtě splatnosti nelze přihlídnout k pohledávce věřitelky M. I. a. s. V situaci, kdy zde (vedle dovolatelky) nebylo jiných věřitelů s pohledávkami po lhůtě splatnosti, tedy bylo právní posouzení věci odvolacím soudem ve svém výsledku správné.

Jelikož se dovolatelce prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu správnost napadeného rozhodnutí zpochybnit nepodařilo, Nejvyšší soud, aniž nařizoval jednání (§ 243a odst. 1 věta první o. s. ř.), její dovolání zamítl (§ 243b odst. 2 o. s. ř.).

© EPRAVO.CZ - Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Procesní společenství účastníků](#)
- [Pracovní poměr](#)
- [Pracovní poměr](#)
- [Odpovědnost za škodu](#)
- [Konkurs \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Mzda \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Náhrada škody \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Oddlužení \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Význam řízení](#)
- [Vzájemné plnění \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Věcná příslušnost](#)